

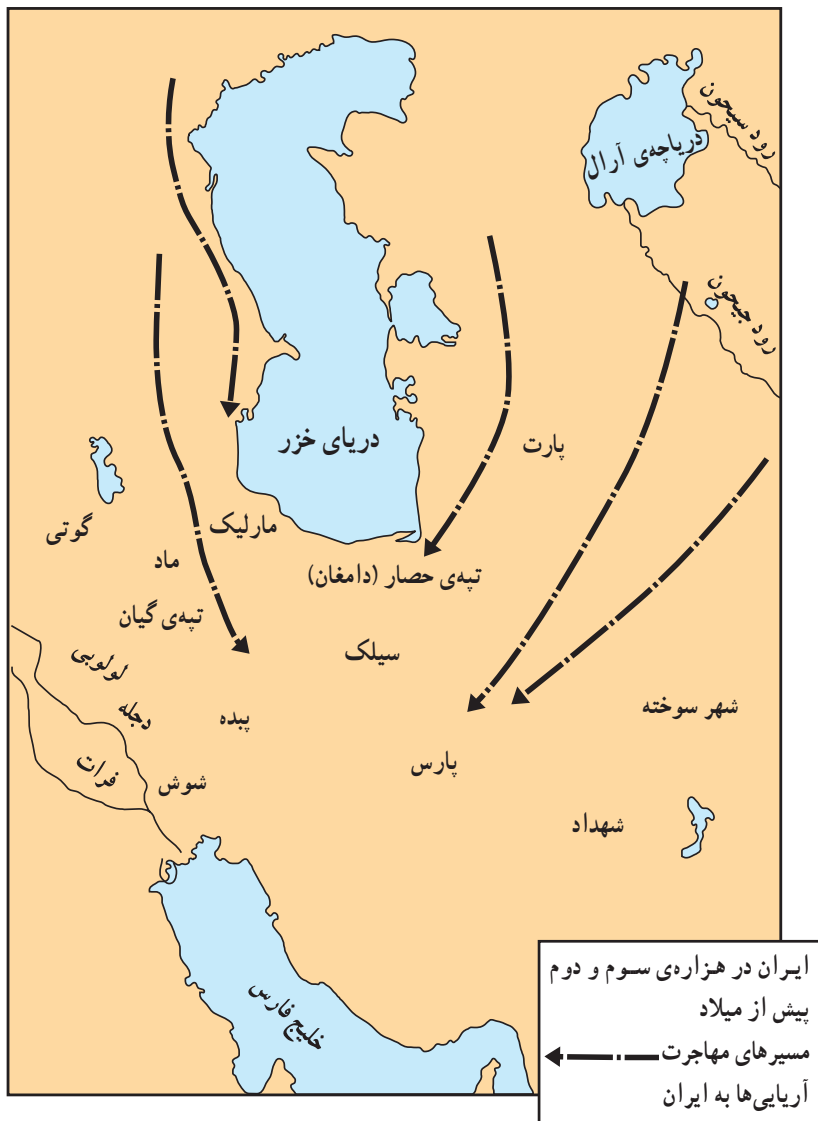
تلاش برای زیستن؛ آریایی‌ها از مهاجرت تا تشکیل حکومت

مقدمه

در درس قبل با گروه‌های انسانی ساکن در ایران، مراحل زندگی و محل تجمع‌شان آشنا شدید. در این درس با اقوام آریایی و تشکیل نخستین حکومت آنان آشنا می‌شوید.

سرزمین اولیه‌ی آریایی‌ها

گروه‌هایی از آریایی‌ها در حدود ۱۲۵۰ سال قبل از میلاد وارد ایران شدند. محل تجمع اولیه‌ی آریایی‌ها را، علفزارهای اوراسیا دانسته‌اند.^۱ مهاجران آریایی پس از ورود به سرزمین ایران به سه گروه تقسیم شدند و در سمت غرب، شمال شرق و جنوب ایران، راه خود را ادامه دادند. آنان در مسیر حرکت خود با اقوام بومی روبه‌رو شدند که از تمدن دیرینه‌ای برخوردار بودند و کشاورزی می‌کردند. (در درس قبل به نام اقوام بومی و محل استقرار آن‌ها اشاره شده است.) آریایی‌ها، اقوام بومی را مطیع خود کردند و دانش‌های آنان را آموختند. آریایی‌ها با استفاده از اسب و ارابه به حرکت خود سرعت بخشیدند و بر بومیان مسلط شدند. آنان سه حکومت ماد، هخامنشی و اشکانی را ایجاد کردند.

۱- دشت‌های آسیای مرکزی، شمال قفقازیه، شبه جزیره‌ی کریمه، اروپای شمالی و احتمالاً نیمکره‌ی شمالی

سرزمین کم آب ایران، آریایی‌ها را وادار کرد تا آب را از اعماق زمین بیرون بکشند و حفر قنات را در تاریخ بشر به نام خود ثبت کنند.

ورود به ایران بومیان را مطیع کردند و دانش‌های آنان را در زمینه‌ی کشاورزی و غیره آموختند.

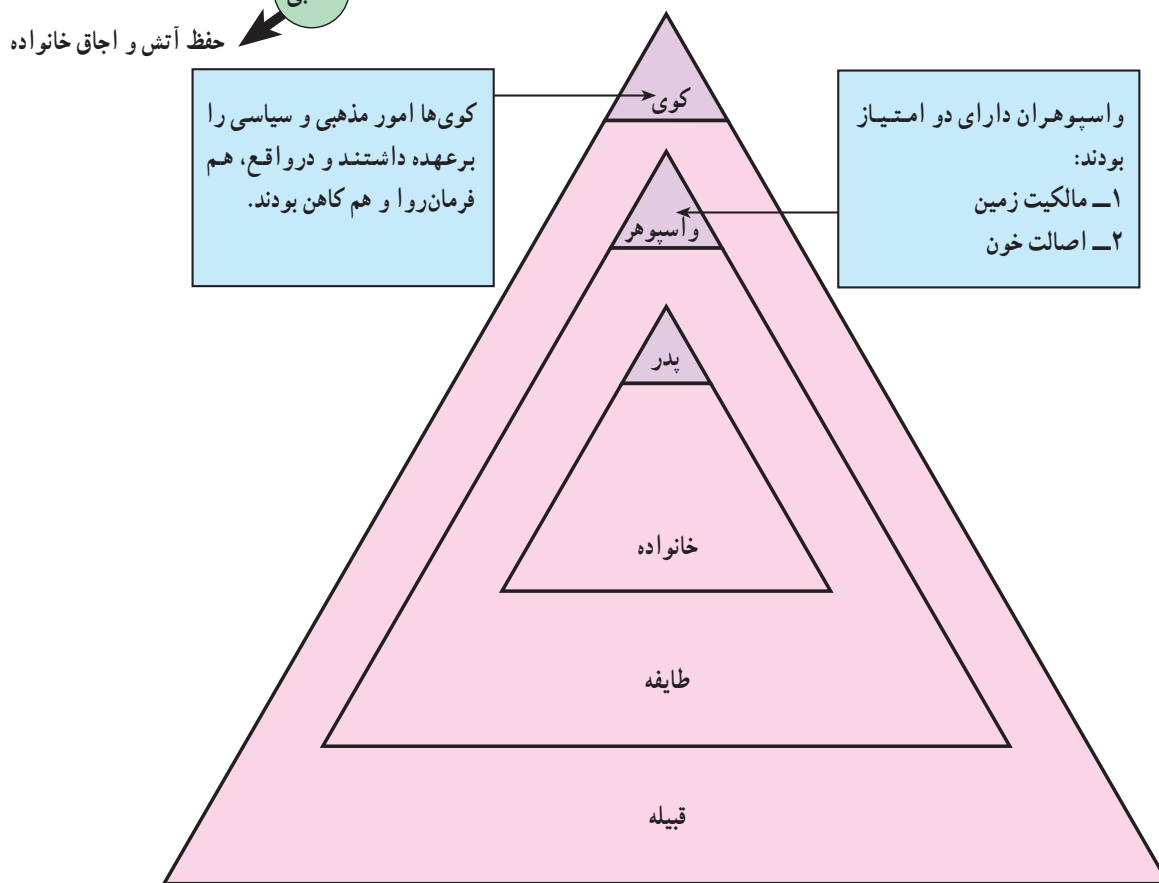
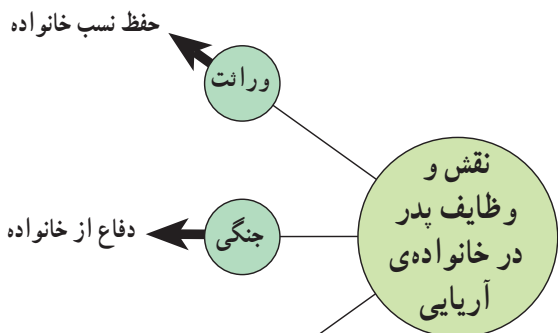
فکر کنید و پاسخ دهید:

به نظر شما چه عواملی ممکن است موجب

مهاجرت آریایی‌ها شده باشد؟

نخستین ساختار اجتماعی

پژوهشگران معتقدند که مشکلات معیشت گله‌داری و مبارزه‌ی دایم با طبیعت اقوام آریایی را سخت‌کوش، پرتاقت، با انضباط و درستکار ساخته بود. آنان پس از

ساختار جامعه‌ی آریایی

آموزه‌های زردشت: زردشت پرستش ایزدان متعدد، خرافه‌پرستی و قربانی کردن حیوانات را که به گله‌داری آنان آسیب می‌رساند از میان برداشت. او پرستش اهورامزدا پروردگار یکتا و بی‌همتا را گسترش داد. طبق آموزه‌های زردشت، در جهان دو نیرو دخالت داشتند: اصل خیر و نیکی و اصل زشتی و بدی. نور و روشنایی، جانداران مفید، راستی و درستی به وسیله‌ی اصل خیر و نیکی و تمام زشتی‌ها، بیماری‌ها، و بدی‌ها به وسیله‌ی اصل بدی رواج داشتند. او با این آموزه‌ها، نگرش جامعه را نسبت به هستی تحول بخشید و مردم را به اجرای کارهای نیک، و دوری از کارهای ناروا فراخواند. زردشت مردم را به پیروی از سه اصل پندار، گفتار و کردار نیک دعوت کرد؛ سه اصلی که موجب سعادت دنیوی و اخروی می‌شد. مجموعه دستورات دینی او، از کتاب اوستا جمع‌آوری شده است. آیین زردشت، نظام جامعه‌ی آریایی را تغییر داد و به طبقه‌ی کشاورز در کنار دو طبقه جنگ آور و روحانی اهمیت داد.

آداب دینی پیروان زردشت را، موبدان برگزار می‌کردند. آنان مجریان مراسم مذهبی و آموزگاران دوران خود بودند و به مردم، دانش‌های دوران خود را آموزش می‌دادند.

پس از مدتی کوی‌ها که رئیس قبیله‌ها بودند، ثروت و قدرت بسیار به دست آوردند و علاوه بر فرمان‌روایی، مراسم دینی قبیله را نیز برگزار کردند. این فرمان‌روایان کاهن، در شرق فلات ایران سلسله‌ی کیانیان را تشکیل دادند که سرزمینشان پیوسته مورد حمله‌ی بیابانگردان بود. فردوسی جنگ‌های طولانی آنان را در شاهنامه به نظم کشیده است. اقتصاد جامعه‌ی آریایی شبانی و روستایی بود. در چنین جامعه‌ای مردم به سه گروه دامدار، روحانی و جنگ‌آور تقسیم می‌شدند.

اعتقادات آریایی‌ها

اعتقادات آریایی‌ها، با مردم آن روزگار تفاوت چندانی نداشت. آنان برای جلب رضایت ایزدان خوب، و دور کردن خشم ایزدان بد، حیوانات را قربانی می‌کردند. اجرا کنندگان آداب دینی، مَغ نام داشتند که با گذشت زمان، اندیشه‌های دینی را بیش از پیش با خرافات آمیختند. مَغ‌ها به مردم القا می‌کردند که زندگی آن‌ها اسیر نیروهای خارق‌العاده‌ی طبیعت است و تنها آن‌ها قادر به مهار کردن نیروهای خارق‌العاده هستند. در چنین شرایطی زردشت ظهور کرد.^۱

یک توضیح

جام حسنلو: کشف شده در تپه‌ی حسنلو واقع در حدود ۱۰ کیلومتری نقده در آذربایجان غربی

پژوهشگران می‌گویند: نام شهر کاشان، قزوین (کسپین) و دریای کاسپین برگرفته از نام اقوام کاشی (کاسی) است.

۱- یکی از پژوهشگران، زمان تولد و مرگ زردشت را یکی از این تاریخ‌ها می‌داند:

(۱) ۶۳۰ تا ۵۵۳ ق.م. (۲) ۶۲۸ تا ۵۵۱ ق.م. (۳) ۶۱۸ تا ۵۴۱ ق.م. - علاوه بر این تاریخ‌های دیگری را نیز حدس زده‌اند.

شیر سنگی در همدان یکی از معدود آثار به‌جا مانده از دوره‌ی مادها

جنگ با سکاها کشته شد.

فاتح آشور: از آن پس، سرزمین ماد به مدت ۲۸ سال به دست سکاها افتاد. چون هُوخْشْتَره جانشین فَرَوَرْتیش، قدرت مقابله با اقوام بیابان‌گرد را نداشت، به‌ناچار، با آنان صلح کرد. سکاها با تاخت و تاز خود ویرانی‌های بسیاری به‌جا گذاشتند. در این فرصت، هُوخْشْتَره که مدیری قابل و سرداری فاتح بود قدرت نظامی‌اش را افزایش داد و با روش‌های جنگی سکاها نیز آشنا شد. سرانجام، رُوَسای آنان را به یک میهمانی دعوت کرد و همگی را کشت و حکومت ماد را دوباره احیا کرد و با تشکیل اتحادیه‌ای قوی از حکومت‌های کوچک و بزرگ مستقر در فلات ایران که پیوستگی فرهنگی داشتند به سراغ دشمن خود آشور رفت. بابل دشمن دیگر آشور نیز به این اتحاد پیوست و به قدرت آشور خاتمه داده شد (۶۱۲ ق.م). با سقوط نینوا هُوخْشْتَره تسلط آشور بر

آریایی‌ها از اتحاد تا تشکیل حکومت: آریایی‌های

ساکن غرب ایران، ماد خوانده می‌شدند و نام آنان برای نخستین بار در الواح گلی آشوری آمده است. ماد هم نام مکان و هم نام قبایل آریایی بود که در حدود آذربایجان کنونی زندگی می‌کردند و به پرورش اسب شهرت داشتند. استفاده از اسب نشانه‌ی توانایی اقوام مادی بود و با بهره‌مندی از این امتیاز توانستند دولت نیرومند آشور را منقرض کنند.^۱ آشوریان که به منابع فلز دامنه‌های زاگرس نیاز داشتند، به دفعات مسکن قبایل ساکن در زاگرس را مورد حمله قرار دادند تا آن که اقوام مختلف در برابر تجاوزهای آنان متحد شدند و بعدها دولت ماد از درون این اتحادیه سر برآورد.

تشکیل حکومت ماد: همان‌طور که در ساختار

اجتماعی آریایی خواندید، رُوَسای قبایل روستاها را اداره می‌کردند. یکی از رُوَسای قبایل، دیاکو نام داشت که به تدبیر و کاردانی مشهور بود. او در مقابل حملات آشور رُوَسای قبایل مختلف را به تشکیل اتحادیه دعوت کرد^۲، اما آنان از ترس انتقام آشور، از شرکت در اتحادیه خودداری کردند و در حالی که به آشور باج می‌پرداختند، هم‌چون قبایل دیگر برای مکان استقرار خود قلعه‌های مستحکم می‌ساختند. دیاکو^۳ در مدت پنجاه سال ریاست خود تلاش کرد اقوام را با یکدیگر متحد کند و سرانجام فرزندش فَرَوَرْتیش توانست به این هدف دست یابد. او با تقویت نیروی نظامی با آشور به مقابله پرداخت، اما سرانجام در

یک توضیح

هرودت مورخ یونانی که به پدر تاریخ معروف است، می‌نویسد: آشوری‌ها در آسیای علیا پانصد سال حکومت کردند و اولین مردمی که سر از اطاعت آن‌ها پیچید، مادها بودند.

۱- ۶۰۶ ق.م.

۲- قوم ماننا که در دامنه‌های زاگرس ساکن بودند، قبل از مادها نخستین اتحادیه را تشکیل دادند.

۳- دیاکو برای اتحاد، رُوَسای قبایل را به مقر ریاست خود هگمتانه (هنگمن، انجمن به معنای محل گرد آمدن) دعوت کرد. نام یونانی هگمتانه، اکباتان بود.

صلح انجامید و رود قزل ایرماق، مرز مشترک دو کشور شد.

فکر کنید و پاسخ دهید:

به نظر شما چه عاملی در تشکیل حکومت ماد مؤثر

بود؟

سراسر آسیای غربی را برانداخت. شاه ماد برای کسب ثروت و درآمد، سفر جنگی خود را به سمت آسیای صغیر آغاز کرد؛ جایی که شهرهای ثروتمند داشت و لودی‌ها بر آن فرمان می‌راندند. نیروی نظامی ماد و لودیه در کنار رود هالیس (قزل ایرماق امروزی) با یکدیگر روبه‌رو شدند. نبرد بی‌حاصلشان پس از پنج‌سال و با وساطت بابل به

یک توضیح

هوخستره نخستین فرمان‌روایی بود که سپاهش را بر حسب نوع سلاح تقسیم کرد.

ایران در زمان مادها

۱- کشوری در مغرب آسیای صغیر که مردم آن آریایی بودند و پایتختش شهر معروف سارد بود.

چرا حکومت ماد منقرض شد؟

به دربار خود احضار کرد، اما کورش از رفتن به دربار ماد خودداری کرد. فرماندهان نظامی ماد که برای سرکوبی کورش فرستاده شده بودند، به او پیوستند. کورش با لشکرکشی به هگمتانه به حکومت ماد خاتمه داد. (۵۵۰ ق.م)

دین مادها

مادها پیرو آیین مغان بودند. مغان که جمع مغان است، روحانیون جامعه‌ی ماد بودند. آنان مراسم مذهبی مادها را با روشن کردن آتش بر فراز کوه‌ها، انجام می‌دادند. هر چند مادها به خدای یکتا که آن را اهورامزدا می‌نامیدند، اعتقاد داشتند، اما مغان مراسم مذهبی را با اعتقاد به جادو و خرافات، آمیخته بودند، تا آن که یکی از مغان به نام زردشت علیه خرافات و جادوگری به مبارزه برخاست.

فتح آشور موجب قدرت یافتن و ثروتمند شدن گروهی از بزرگان و فرماندهان نظامی ماد شد. هوخشتره پس از صلح با لودی، جان سپرد و جانشین او ازدهاک به تقلید از دربار آشور، با تجمل و شکوه به حکومت پرداخت. شاه ماد با بی‌توجهی به اوضاع سیاسی و اجتماعی به سلطنت ظالمانه‌ی خود ادامه می‌داد.

سرزمین ماد به چندین ایالت تقسیم شده بود و توسط والیان اداره می‌شد. یکی از ایالت‌ها، انشان نام داشت که حاکم آن با دختر شاه ماد، ازدواج کرد. تولد کورش (بنیانگذار سلسله‌ی هخامنشی) حاصل این ازدواج بود. کورش که شاهد نابسامانی حکومت ماد بود، بزرگان دربار ماد را به سوی خود جلب کرد و با پادشاه بابل نیز روابط نزدیکی برقرار نمود. اتحاد بزرگان ماد با کورش، ازدهاک را به وحشت انداخت. وی چاره‌ای اندیشید و کورش را

پرسش‌های نمونه

- ۱- موقعیت جغرافیایی ایران چه تأثیری بر زندگی مهاجران آریایی داشت؟ توضیح دهید.
- ۲- پیامدهای اصلاحات زردشت در اعتقادات آریایی‌ها را توضیح دهید.
- ۳- دوره‌ی حکومت کدام شاه مادی را از نظر تاریخی مهم می‌دانید؟ چرا؟
- ۴- مهم‌ترین دست‌آورد حکومت ماد چه بود؟
- ۵- با مروری بر مطالب تاریخ حکومت ماد علل انقراض آن را بیان کنید.

اندیشه و جست‌وجو

- ۱- مطلبی در مورد زندگی و اندیشه‌های زردشت تهیه کنید.
- ۲- درباره‌ی مشخصات شهر هگمتانه در زمان مادها مطلبی تهیه کنید.
- ۳- نقشه‌ی جغرافیایی ایران عصر ماد و هخامنشی را مقایسه و تفاوت‌ها و اشتراکات آن را مشخص کنید.